

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

1. Ewolucja urzędu prezydenta w Polsce

Instytucja prezydenta znana jest polskiemu konstytucjonalizmowi od czasu uchwalenia Konstytucji marcowej w 1921 r. Naczelnika Państwa (do 1919 r. Tymczasowego Naczelnika Państwa, powołanego w listopadzie 1918 r. w miejsce rozwiązanej Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego), po odzyskaniu niepodległości pełniącego funkcje głowy państwa, zastąpił wówczas **urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej**. Stosownie do przepisów ustawy zasadniczej z 1921 r., władze istniejące w momencie jej uchwalenia funkcjonowały do czasu wyłonienia nowych władz państwa polskiego. Naczelnik Państwa sprawował zatem swój urząd do chwili objęcia go przez pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej – Gabriela Narutowicza, czyli do dnia 14 grudnia 1922 roku.

Początkowo, wzorując się na konstytucji III Republiki Francuskiej, instytucję prezydenta utworzono w formie charakterystycznej dla systemu parlamentarno-gabinetowego. Zmiana systemu rządów na prezydencko-parlamentarny w Konstytucji kwietniowej skutkowałą przyjęciem modelu silnej prezydentury. Po zakończeniu II wojny światowej, aż do 1990 r., w oparciu o przepisy konstytucji z 1935 r. władzę sprawował rząd emigracyjny z siedzibą w Londynie oraz Prezydent Rzeczypospolitej na wychodźstwie. Tymczasem w kraju, po uchyleniu Konstytucji kwietniowej przez Manifest PKWN, instytucję prezydenta utrzymała jeszcze Mała konstytucja z 1947 r., powierzając Prezydentowi RP także pełnienie funkcji przewodniczącego Rady Państwa. W praktyce ówczesny prezydent (B. Bierut) odgrywał bez wątpienia znaczącą rolę, bowiem kierował faktycznie również pracami Rady Ministrów (przewodnicząc systematycznie obradom Prezydium Rządu), ale przede wszystkim stał na czele rządzącej partii komunistycznej (od grudnia 1948 r. jako przewodniczący KC PZPR).

Przyjęta w 1952 r. Konstytucja PRL zniósła jednak dotychczasowy urząd prezydenta. Jego rolę przejęła wówczas **Rada Państwa** (składająca się z 17 posłów), pełniąca przez cały okres PRL funkcje kolegialnej głowy państwa (wzorem innych państw realnego socjalizmu). **Przywrócenie urzędu prezydenta** w drodze kwietniowej nowelizacji konstytucji z 1989 r. towarzyszyło kolejnej reformie ustrojowej

i choć zmiana ta miała na celu demokratyzację systemu rządów, to akurat instytucję prezydenta wykorzystano w celu zachowania wpływów dotychczasowej partii rządzącej. Stąd uprawnienia prezydenta ograniczające rolę parlamentu i pozwalające na zachowanie kontroli nad sprawami obronności i bezpieczeństwa państwa. Na marginesie warto zauważyć, że od momentu powołania W. Jaruzelskiego przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 19 lipca 1989 r., do 30 grudnia 1989 r. pełnił on urząd Prezydenta PRL, zaś od 31 grudnia tegoż roku zastąpiony został tytułem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustąpienie urzędującego prezydenta już po upływie półtora roku od objęcia przez niego funkcji przekreśliło ustalenia „Okrągłego Stołu”, zaś urzędowanie jego następcy (L. Wałęsy), któremu, jako pierwszemu Prezydentowi RP wybranemu przez Naród, ostatni emigracyjny Prezydent (R. Kaczorowski) przekazał insygnia państwowe II Rzeczypospolitej, po raz kolejny zmieniło **model polskiej prezydentury**. Co ciekawe, miało to wówczas miejsce bez nowelizacji przepisów konstytucyjnych. Brak precyzyjnych rozwiązań dotyczących instytucji prezydenta pozwalał bowiem na istnienie dwóch zgoła odmiennych form prezydentury: nawiązującej do systemu parlamentarnego w czasie kadencji W. Jaruzelskiego, z racji umiarkowanego korzystania z przysługujących mu kompetencji określonej czasami mianem wstrzemięźliwej oraz rządów „prezydenckich” L. Wałęsy. Drugi sposób sprawowania urzędu skutkowało szeregiem konfliktów w relacjach między prezydentem a parlamentem, czego efektem było ograniczenie uprawnień głowy państwa w Małej konstytucji z 1992 r.

Prezydent RP nadal jednak dysponował na tyle silnymi kompetencjami, że zachował dotychczasową pozycję, a nawet ją umocnił, czemu sprzyjało funkcjonowanie tzw. **resortów prezydenckich** (MSW, MSZ i MON), których kierownicy (ministrowie) obsadzani byli i kontrolowani w praktyce przez L. Wałęsę. Doświadczenia te wpłynęły na zmianę pozycji prezydenta w nowej ustawie zasadniczej z 1997 r. Mimo zachowania powszechnych wyborów prezydenckich i niektórych uprawnień w sferze arbitrażu, zakres realnej władzy Prezydenta RP uległ wyraźnej redukcji na rzecz wzmocnienia pozycji parlamentu oraz rządu, a konkretnie Sejmu i Prezesa Rady Ministrów.

2. Pozycja ustrojowa Prezydenta RP

Miejsce głowy państwa w mechanizmach władzy państwowej w sposób dość przejrzysty determinuje system ustrojowy państwa. Chodzi tu zarówno o określenie przyznanych głowie państwa funkcji, jak i służących do urzeczywistniania tych funkcji kompetencji, w które dany organ został wyposażony. Biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia, istotne może też być ustalenie, jak w praktyce wygląda

realizacja powierzonych prezydentowi zadań, by następnie – po porównaniu teorii z praktyką – podjąć próbę odpowiedzi na pytanie o jego rzeczywistą pozycję. Choć w tym wypadku częste i głębokie zmiany mogą skutkować brakiem wykształcenia wśród uczestników sprawowania władzy utrwalonych i aprobowanych reguł postępowania, ograniczających występowanie konfliktów i wskazujących na procedury znajdowania kompromisów.

W świetle art. 10 Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na zasadzie trójpodziału władz i ich wzajemnej równowagi. **Konstytucja czyni prezydenta jednym z dwóch organów władzy wykonawczej**, zorganizowanej w oparciu o zasadę dualizmu egzekutywy. Jednakże w myśl art. 146 ust. 1 i 2 dominującą pozycję w sferze władzy wykonawczej Konstytucja przypisuje Radzie Ministrów, zastrzegając do jej uprawnień prowadzenie polityki wewnętrznej i zewnętrznej państwa oraz przyjmując na jej rzecz zasadę domniemania kompetencji.

Ogólnie przyjętym zwyczajem, ustawodawca w pierwszym artykule rozdziału regulującego pozycję głowy państwa ujął najważniejsze wartości, do których odnosi się działalność Prezydenta. Nastąpiło to poprzez wskazanie funkcji ustrojowo-politycznych, dla wykonania których urząd ten został powołany. To właśnie mając na uwadze te zadania, Prezydent ma pełnić swoje obowiązki oraz korzystać z przyznanych mu konstytucyjnie uprawnień. Należy mieć na uwadze, że zarówno funkcje ustrojowo-polityczne przedstawione w tym artykule, jak i wszystkie przyznane Prezydentowi oraz innym organom uprawnienia były przez ustawodawcę tworzone z uwzględnieniem zasady legalizmu, zakładającej przyznanie organowi państwowemu prawa działania wyłącznie na podstawie przepisów prawa, tzn. wyraźnie takie działania nakazujących lub zezwalających. Oznacza to zakaz uznania przepisów konstytucji za ogólne przepisy kompetencyjne, z których dany organ może samodzielnie czerpać swoje uprawnienia w konkretnych przypadkach.

Zgodnie z treścią art. 126 Konstytucji, **Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem RP i gwarantem ciągłości władzy państwowej (ust. 1), czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium (ust. 2).**

Funkcja najwyższego przedstawiciela oznacza, iż prezydent uosabia państwo zarówno w kontaktach zewnętrznych, jak i wewnętrznych. W tym znaczeniu Prezydent jest szczególnym organem, upoważnionym do dokonywania aktów najwyższej reprezentacji państwa, które ze względu na szczególną treść lub uroczysty charakter wymagają niejako personifikowania państwa.

Funkcja gwaranta ciągłości władzy państwowej pojawiła się po raz pierwszy właśnie w Konstytucji z 1997 r., wywołując pewne niejasności interpretacyj-

ne. Konstytucja w jednym akapicie połączyła ją z funkcją najwyższego przedstawiciela państwa. Wydaje się, iż intencją ustawodawcy, wyrażoną poprzez połączenie tych funkcji, było rozpatrywanie roli gwaranta ciągłości władzy w kontekście organu pełniącego również funkcje głowy państwa. Możemy rozumieć ją jako przyznanie Prezydentowi roli inspirującej w stosunkach z parlamentem i rządem, a także, choć w znacznie mniejszym stopniu, z władzą sądowniczą. Poprzez arbitraż polityczny Prezydent ma prawo i obowiązek chronić wartości podstawowe dla bytu państwa w sytuacji ich naruszenia, rozwiązywać konflikty polityczne, a także, wykorzystując przyznane mu kompetencje, usuwać wszelkie niebezpieczeństwa zagrażające normalnemu funkcjonowaniu organów państwowych.

Konstytucja przyznała również Prezydentowi RP zadanie czuwania nad przestrzeganiem jej postanowień. Do przestrzegania konstytucji zobowiązany jest każdy organ państwowy, organy samorządu terytorialnego, organizacje i sami obywatele. Jednak ich „pole nadzoru” ogranicza się zaledwie do mniejszej lub większej części materii konstytucyjnej, w przeciwieństwie do Prezydenta, który nadzoruje przestrzeganie konstytucji w całości. Chodzi o przestrzeganie tej konkretnej konstytucji, a nie jakiegokolwiek systemu władzy. Czuwanie to ma mieć charakter aktywny. Konstytucja wyposaża Prezydenta RP w szereg uprawnień, przy pomocy których ma on zapewnić przestrzeganie ustawy zasadniczej przez wszystkie organy państwowe, szczególnie w procesie tworzenia prawa. Rolą głowy państwa jest przede wszystkim sygnalizowanie możliwości naruszenia prawa (prawo weta zawieszającego, prawo zaskarżenia ustawy do Trybunału Konstytucyjnego czy prawo wniosku o rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego, zaistniałego pomiędzy centralnymi organami państwa). Natomiast rozstrzygnięcie co do naruszenia konstytucji ustawodawca pozostawił władzy sądowniczej (Trybunałowi Konstytucyjnemu).

Posiadanie suwerenności jest podstawowym kryterium umożliwiającym niezależne funkcjonowanie państwa w społeczności międzynarodowej. Czuwanie nad suwerennością i związane z tym sprawy bezpieczeństwa państwowego oraz obronności kraju należą do najważniejszych funkcji, których wypełnianiem zajmują się najwyższe organy władzy państwowej. Szczególną rolę w tym zakresie przyznaje się właśnie instytucji Prezydenta. Stojąc na straży suwerenności państwa oraz nie naruszalności i niepodzielności jego terytorium, Prezydent realizuje swą zasadniczą funkcję, działając w sferze stosunków wewnętrznych i zewnętrznych państwa, w czasie pokoju, jak i w czasie wojny, samodzielnie oraz z innymi wyższymi organami władzy państwowej. Na sferę określaną mianem ochrony bezpieczeństwa państwa składa się szereg kompetencji przyznanych Prezydentowi na mocy konstytucji, a następnie, ze względu na wagę problemu, osobno wyszczególnionych w ustawach zwykłych.

3. Tryb wyboru Prezydenta RP

Tryb wyboru Prezydenta, tak jak i innych najwyższych organów państwowych należy do najistotniejszych czynników określających ich pozycję w systemie podziału władzy. Szczególne znaczenie ma właśnie sposób wyboru głowy państwa, wpływa on bowiem nie tylko na pozycję ustrojową i polityczną samego urzędu, ale jest również jednym z kryteriów kwalifikujących istniejący system ustrojowy. Przyjęcie jednego z możliwych sposobów wybierania Prezydenta wiąże się zwykle z obraniem konkretnej wizji prezydentury, a co za tym idzie – modelu rządów.

We współczesnych systemach ustrojowych wykorzystuje się **trzy zasadnicze sposoby wyboru prezydenta**: 1) powszechne wybory prezydenckie, które możemy podzielić na wybory bezpośrednie i pośrednie; 2) wybór prezydenta dokonywany przez parlament (izby parlamentu); 3) wybór prezydenta dokonany przez specjalnie w tym celu powołany odrębny organ państwowy.

Zasady i tryb wyboru Prezydenta w Polsce na przestrzeni lat przybierały wszystkie wyżej wymienione formy. Konstytucja marcowa przewidywała wybór głowy państwa przez Zgromadzenie Narodowe. W konstytucji z 1935 r. kandydata na Prezydenta wskazywało Zgromadzenie Elektorów i ewentualnie ustępujący Prezydent – wówczas o tym, który z kandydatów obejmie urząd, miały rozstrzygać wybory powszechne (jednak wskutek wybuchu II wojny światowej nie doszło do przeprowadzenia tych wyborów). Według postanowień Małej konstytucji z 1947 r. Prezydenta wybierał jednoizbowy Sejm Ustawodawczy. Po przywróceniu urzędu Prezydenta w 1989 r. jego wybór ponownie powierzono Zgromadzeniu Narodowemu, by już rok później – ustawą z dnia 27 września 1990 r. *o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U z 2000 r. Nr 47, poz. 544 z późn. zm.) – wprowadzić do dziś obowiązującą zasadę powszechnych wyborów prezydenckich.

Konstytucja RP z 1997 r. utrzymała przepisy dotyczące wyboru Prezydenta, mimo stawianych często zarzutów o dysharmonię stosunkowo słabej polskiej prezydentury z charakterystycznym dla modelu prezydenckiego sposobem wyboru głowy państwa. Szczegółowa regulacja trybu wyboru Prezydenta RP znajduje się obecnie w treści ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – *Kodeks wyborczy* (Dz.U. Nr 21, poz. 112).

Zgodnie z art. 127 ust. 1 Konstytucji, **Prezydent RP jest wybierany przez Naród** w czteroprzymiotnikowych wyborach: powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym. Prezydentem może zostać wybrany jedynie kandydat posiadający polskie obywatelstwo, korzystający z pełni praw wyborczych do Sejmu i mający najpóźniej w dniu wyborów ukończone 35 lat. Pełnia praw wyborczych oznacza, że kandydaci muszą korzystać z pełni praw cywilnych, politycznych i obywatelskich. Oznacza to zakaz kandydowania osób pozbawionych praw wyborczych oraz złożonych z urzędu orzeczeniem Trybunału Stanu.

Negatywną przesłankę biernego prawa wyborczego doprecyzował Kodeks wyborczy (art. 11 § 2), pozbawiając prawa wybieralności osoby skazane prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe oraz wobec których wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności wskutek tzw. kłamstwa lustracyjnego.

W świetle ustawy z 11 kwietnia 1997 r. *o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne*, kandydat na Prezydenta RP w chwili wyrażenia zgody na kandydowanie miał obowiązek złożenia Państwowej Komisji Wyborczej tzw. oświadczenia lustracyjnego. Obowiązek ten, spoczywający na kandydatach urodzonych przed dniem 1 sierpnia 1972 r., utrzymała następnie obecnie obowiązująca ustawa z 18 października 2006 r. *o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów* (Dz.U. Nr 218, poz. 1592).

Prawo zgłaszania kandydatów na urząd Prezydenta przysługuje obywatelom w liczbie co najmniej 100 tysięcy, posiadających czynne prawo wyborcze do Sejmu. W tym celu grupa co najmniej 15 obywateli tworzy komitet wyborczy, który zbiera podpisy, zgłasza kandydata do Państwowej Komisji Wyborczej i prowadzi kampanię wyborczą.

Wybory prezydenckie zarządzane są postanowieniem Marszałka Sejmu nie wcześniej niż na 7 miesięcy i nie później niż na 6 miesięcy przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta. Zarządzenie określa datę przeprowadzenia wyborów na dzień przypadający nie wcześniej niż 100 dni i nie później niż 75 dni przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta. Jeżeli natomiast wybory są zarządzane w następstwie przedterminowego opróżnienia urzędu, Marszałek Sejmu musi wyznaczyć datę wyborów nie później niż w ciągu 14 dni po opróżnieniu urzędu na dzień przypadający w ciągu 60 dni od dnia zarządzenia wyborów.

Prezydentem RP **zostaje wybrany kandydat, który uzyskał bezwzględną większość głosów**. Gdyby żadnemu z kandydatów nie udało się uzyskać wymaganej większości głosów, czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadzana jest druga tura (balotaż). Biorą w niej udział jedynie dwaj kandydaci, którzy w pierwszej turze uzyskali największą ilość głosów. Jeżeli w międzyczasie jeden z nich wycofa zgodę na kandydowanie, utraci prawa wyborcze lub umrze, w jego miejsce dopuszcza się kandydata, który otrzymał kolejno największą ilość głosów w pierwszej turze. W ponownym głosowaniu za wybranego uważa się kandydata, który uzyskał więcej głosów.

W przypadku, gdyby głosowanie w pierwszej lub drugiej turze miało się odbyć jedynie z udziałem jednego kandydata, Kodeks wyborczy nakazuje Marszałko-

wi Sejmowi zarządzenie nowych wyborów (a nie ponownego głosowania) w terminie czternastu dni od ogłoszenia stosownej uchwały Państwowej Komisji Wyborczej.

Protesty wyborcze wnoszone są na piśmie do Sądu Najwyższego w ciągu 3 dni od podania wyników wyborów do publicznej wiadomości. Protest na każde naruszenie przepisów ordynacji lub dopuszczenie się przestępstwa przeciwko wyborom, jeżeli mogło wywrzeć wpływ na ważność wyborów, może wnieść każdy wyborca, podmioty zgłaszające kandydatów oraz komisje wyborcze. W oparciu o sprawozdanie Państwowej Komisji Wyborczej oraz po rozpoznaniu protestów Sąd Najwyższy w składzie całej Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych rozstrzyga o **ważności wyboru** Prezydenta. Uchwała, publikowana w Dzienniku Ustaw, stwierdzająca ważność wyborów, musi być podjęta w terminie 30 dni od dnia podania wyników wyborów do wiadomości publicznej przez Państwową Komisję Wyborczą, a więc przed objęciem urzędu przez nowo wybranego Prezydenta. W razie stwierdzenia nieważności wyboru Marszałek Sejmu w terminie 5 dni zarządza nowe wybory na zasadach i w trybie przewidzianych w Kodeksie wyborczym dla przypadku opróżnienia urzędu.

Kadencja Prezydenta RP od 1990 r. została ustalona na 5 lat. Jest to termin krótszy zarówno od rozwiązań przedwojennych (7 lat), jak i pierwotnie przyjętej w 1989 r. kadencji sześciolletniej. Ta sama osoba może być wybrana ponownie tylko jeden raz. Konstytucja dopuszcza zatem maksymalnie 10-letni okres pełnienia urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej przez jedną osobę, niezależnie od tego, czy obie kadencje następują bezpośrednio po sobie czy też są przedzielone urzędowaniem innej głowy państwa.

Początek kadencji Prezydenta RP liczony jest od dnia objęcia urzędu, czyli od momentu złożenia przez niego przysięgi przed Zgromadzeniem Narodowym. Przysięga składana jest według konstytucyjnie ustalonej rotacji z możliwością dodania formuły: „Tak mi dopomóż Bóg”, w ostatnim dniu urzędowania ustępującego Prezydenta. Niezłożenie przysięgi lub złożenie jej w innej wersji jest podstawą do uznania, iż zaistniała przesłanka w postaci nieobjęcia urzędu Prezydenta po wyborze z innych przyczyn (art. 131 ust. 2 pkt 3). Ustępujący Prezydent kończy urzędowanie z chwilą złożenia przysięgi przez nowo wybranego Prezydenta Rzeczypospolitej. W przypadku opróżnienia urzędu przysięga składana jest w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia ważności wyborów.

Zawarta w art. 132 **zasada incompatibilitas**, czyli zakaz piastowania przez Prezydenta innych stanowisk lub funkcji publicznych, z wyjątkiem tych, które są związane ze sprawowaniem urzędu, należy do rozwiązań tradycyjnie charakteryzujących pozycję głowy państwa. Zasada ta wynika z trójpodziału władzy zakładającego m.in. rozłączność wykonywanych przez poszczególne władze funkcji oraz niepołączalność w jednym ręku funkcji należących do różnych władz. Objęcie urzędu zo-

bowiązuje zatem Prezydenta do rezygnacji ze wszystkich zajmowanych dotąd urzędów czy stanowisk, łącznie z mandatem posła lub senatora. Zasada niepołączalności stanowisk nie oznacza w tym wypadku zakazu wybieralności, a zatem nie zabrania kandydowania urzędującego Prezydenta np. w wyborach parlamentarnych. Przykładem funkcji Prezydenta związanych ze sprawowanym urzędem są np.: rola najwyższego Zwierzchnika Sił Zbrojnych, przewodniczącego Rady Gabinetowej czy przewodniczącego Kapituł Orderu Orła Białego i Orderu Odrodzenia Polski.

Art. 131 ust. 1 Konstytucji przewiduje sytuację **zastępstwa Prezydenta w sprawowaniu urzędu**. Spośród spotykanych współcześnie modeli zastępstwa, tj. przez wiceprezydenta, premiera bądź przewodniczącego jednej z izb parlamentu, Konstytucja z 1997 r. wybrała ten ostatni, zgodny zresztą z polską tradycją konstytucyjną. Jeżeli Prezydent RP nie może przejściowo sprawować urzędu (*sede plena*) lub gdy urząd Prezydenta jest opróżniony (*sede vacante*), **jego obowiązki wykonuje Marszałek Sejmu**, lub gdyby ten nie mógł wykonywać tych obowiązków – Marszałek Senatu. W sytuacji, gdyby Prezydent nie był w stanie zawiadomić o czasowej niemożności sprawowania urzędu, Marszałek Sejmu zwraca się do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie przejściowej przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP i powierzenie mu wykonywania obowiązków głowy państwa.

Marszałek Sejmu przejmuje wszystkie kompetencje Prezydenta RP, z wyjątkiem prawa do skrócenia kadencji Sejmu. Choć kwestia ta wywołuje spory i część doktryny ogranicza uprawnienia Marszałka do prezydenckich obowiązków *sensu stricto*, pozbawiając go prawa do wykonywania obowiązków „względnych” lub uzależnionych od woli organu.

Urząd Prezydenta RP może ulec opróżnieniu przed upływem kadencji z powodu następujących przyczyn:

- 1) śmierci Prezydenta Rzeczypospolitej,
- 2) zrzeczenia się urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej,
- 3) stwierdzenia nieważności wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej lub innych przyczyn nieobjęcia urzędu po wyborze,
- 4) uznania przez Zgromadzenie Narodowe trwałej niezdolności Prezydenta Rzeczypospolitej do sprawowania urzędu ze względu na stan zdrowia, uchwałą podjętą większością co najmniej 2/3 głosów ustawowej liczby członków Zgromadzenia Narodowego,
- 5) złożenia Prezydenta Rzeczypospolitej z urzędu orzeczeniem Trybunału Stanu.

Konstytucja nie wymienia natomiast przeszkód uniemożliwiających pełnienie urzędu *ad interim*, które możemy podzielić na przeszkody faktyczne (np. choroba)

i przeszkody prawne, do których trzeba zaliczyć zawieszenie urzędowania z powodu postawienia Prezydenta w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu.

4. Kompetencje Prezydenta RP

Rzeczywista pozycja Prezydenta RP w systemie władzy w znacznej mierze uzależniona jest od zakresu przyznaných mu kompetencji. Ustawodawca nie dokonał klasyfikacji uprawnień głowy państwa, zawartych zarówno w Konstytucji, jak i w dużym stopniu w ustawach zwykłych. **Część kompetencji Prezydenta RP wynika wprost z przyznaných mu w art. 126 ust 1 i 2 Konstytucji funkcji ustrojowych**, do których należy: reprezentowanie Rzeczypospolitej Polskiej i gwarantowanie ciągłości władzy państwowej, czuwanie nad przestrzeganiem Konstytucji, a także stanie na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Kompetencje Prezydenta RP w stosunkach z poszczególnymi władzami pozwalają natomiast umiejscowić jego pozycję w tradycyjnym trójpodziale władzy. Istnieje także grupa uprawnień Prezydenta niezwiązanych w sposób bezpośredni z działalnością parlamentu, Rady Ministrów czy organów władzy sądowniczej. Chodzi tu o kompetencje związane z działalnością organów wykraczających poza tradycyjny trójpodział władzy, relacji na linii Prezydent – suweren a także tzw. tradycyjne uprawnienia głowy państwa. Spośród wielu dopuszczalnych klasyfikacji kompetencji głowy państwa **uprawnienia Prezydenta RP możemy podzielić na sześć zasadniczych kategorii**. Są to kompetencje: 1) wobec władzy ustawodawczej; 2) wobec władzy wykonawczej; 3) wobec władzy sądowniczej; 4) związane z reprezentowaniem państwa w stosunkach międzynarodowych; 5) związane z obronnością i bezpieczeństwem państwa; 6) inne kompetencje.

4.1. Kompetencje Prezydenta wobec władzy ustawodawczej

W tej grupie mieszczą się, wynikające przede wszystkim z przepisów ustawy zasadniczej, określone kompetencje Prezydenta RP w stosunku do Sejmu i Senatu.

- a) **Zarządzanie wyborów do Sejmu i Senatu.** Ta kompetencja Prezydenta RP przewidziana jest w art. 98 Konstytucji i obejmuje zarządzanie wyborów parlamentarnych zarówno przed upływem czteroletniej kadencji Sejmu i Senatu, jak też w przypadku skrócenia kadencji izb parlamentu oraz konieczności przeprowadzenia wyborów uzupełniających lub ponownych.
- b) **Zwoływanie pierwszych posiedzeń obu izb parlamentu.** Zgodnie z treścią art. 109 ust. 2 Konstytucji, Prezydent zwołuje pierwsze posiedzenia Sejmu i Senatu w ciągu 30 dni od dnia wyborów. Jeśli jednak miało miejsce skróce-

nie kadencji parlamentu, Prezydent RP zwołuje pierwsze posiedzenia izb nie później niż na 15. dzień po dniu przeprowadzenia wyborów.

c) Powoływanie Marszałków Seniorów Sejmu i Senatu.

d) Zarządzanie skrócenia kadencji Sejmu (i zarazem Senatu) w dwóch enumeratywnie wyliczonych przypadkach. Prezydent RP może fakultatywnie podjąć decyzję o skróceniu kadencji parlamentu wtedy, gdy nie otrzyma do podpisu ustawy budżetowej przed upływem czterech miesięcy od dnia przedłożenia przez Radę Ministrów projektu tej ustawy Sejmowi. Obligatoryjne skrócenie kadencji parlamentu następuje wtedy, gdy Sejm w ciągu 14 dni nie udzieli zaufania Radzie Ministrów powołanej przez Prezydenta RP w trybie art. 155 Konstytucji. W obu przypadkach przed skróceniem kadencji Sejmu i Senatu, Prezydent ma obowiązek wysłuchania niewiążącej opinii marszałków obu izb parlamentu.

e) Prawo inicjatywy ustawodawczej i prawo zgłaszania poprawek do własnych inicjatyw. Prezydent posiada prawo inicjatywy zarówno w sprawie zmiany Konstytucji RP, jak też zwyczajnej inicjatywy ustawodawczej. Biorąc pod uwagę dominującą rolę Rady Ministrów w tym zakresie, dotychczasowi prezydenci dość aktywnie korzystali w praktyce z tego prawa. Przykładowo: Prezydent A. Kwaśniewski zgłosił w latach 1995–2005 czterdzieści cztery projekty ustaw, a Prezydent L. Kaczyński w latach 2005–2010 czterdzieści siedem projektów aktów ustawodawczych.

f) Podpisywanie ustaw uchwalonych przez parlament.

g) Zarządzanie ogłoszenia ustaw i umów międzynarodowych w Dzienniku Ustaw.

h) Prawo złożenia wniosku do Trybunału Konstytucyjnego w celu zbadania zgodności ustawy z Konstytucją. Kontrola konstytucyjności może mieć charakter prewencyjny lub następczy. W pierwszym przypadku Prezydent odmawia podpisania przedłożonej mu ustawy (każdej, a więc również ustawy budżetowej czy ustawy wyrażającej zgodę na ratyfikację podpisanej umowy międzynarodowej), podając w wątpliwość jej zgodność z Konstytucją i przesyła stosowny wniosek do Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał może uznać ustawę za niekonstytucyjną lub orzec o jej zgodności z ustawą zasadniczą i zwrócić ją Prezydentowi do podpisu. Gdy Trybunał orzeknie niekonstytucyjność jedynie niektórych przepisów ustawy, Prezydent RP, po zasięgnięciu opinii Marszałka Sejmu, może podpisać ustawę z pominięciem tychże przepisów lub zwrócić ustawę Sejmowi w celu usunięcia niezgodności. Kontrola następcza dotyczy natomiast obowiązujących ustaw, które Prezydent RP po-

dejrzewa o niezgodność z konstytucją lub umowami międzynarodowymi, ratyfikowanymi na podstawie zgody wyrażonej przez Sejm w formie ustawy.

- i) **Prawo przekazania ustawy Sejmowi do ponownego rozpatrzenia, czyli tzw. weto ustawodawcze.** Uprawnienie to przysługuje Prezydentowi RP tylko wtedy, gdy nie skorzystał z prawa złożenia wniosku do Trybunału Konstytucyjnego. Prezydent może zawetować każdą ustawę, z wyjątkiem ustawy budżetowej. Sejm ma jednak możliwość odrzucenia weta ustawodawczego, ale pod warunkiem ponownego uchwalenia zawetowanej przez Prezydenta ustawy większością 3/5 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Wówczas Prezydentowi RP nie przysługuje już prawo skierowania wniosku do Trybunału i musi on tę ustawę podpisać. Dotychczasowa praktyka obrazuje jak skutecznym orężem w rękach Prezydenta jest prawo weta ustawodawczego. W latach 1997–2005 na 33 zastosowane weta Prezydenta A. Kwaśniewskiego jedynie 3 zostały odrzucone, natomiast na 18 ustaw zawetowanych przez Prezydenta L. Kaczyńskiego w latach 2005–2010, Sejm odrzucił weto w przypadku 7 aktów ustawodawczych.
- j) **Zwracanie się z orędziem do Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego.** Izba nie może odmówić wysłuchania orędzia Prezydenta, a Marszałek danej izby musi niezwłocznie włączyć je do porządku dziennego obrad. Nie można też orędzia uczynić przedmiotem debaty. Orędzie nie wywołuje żadnych skutków prawnych, choć może spowodować chęć członków izb do uwzględnienia stanowiska Prezydenta w pracach parlamentu. Wobec braku prawnych ograniczeń, orędzie może być złożone na piśmie lub wygłoszone ustnie, przez samego Prezydenta lub inną osobę. Mogą to być orędzia bardzo uroczyste, związane z obchodami określonych świąt lub rocznic, ale także polityczne, wyjaśniające stanowisko Prezydenta w konkretnych sprawach. Konstytucja nie przewiduje możliwości zwracania się Prezydenta RP z orędziem do narodu, jednakże praktyka już od czasów Małej konstytucji z 1992 r. zna przypadki takich wystąpień Prezydenta. Wydaje się, że na trwałe wykształcił się zwyczaj konstytucyjny, pozwalający Prezydentowi na taką formę kontaktu z suwerenem, choć nie należy używać w tym przypadku określenia „orędzie”.
- k) **Zarządzanie referendum ogólnokrajowego.** Tę kompetencję Prezydenta RP przewiduje art. 125 ust. 2 Konstytucji, przy czym ma on prawo zarządzić referendum ogólnokrajowe jedynie za zgodą Senatu, wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów. Prezydent jest również jednym z podmiotów uprawnionych w art. 235 Konstytucji do zażądania, w terminie 45 dni od uchwalenia ustawy zmienia-

jącej przepisy rozdziałów I, II i XII Konstytucji, przeprowadzenia referendum zatwierdzającego.

- l) **Wnioskowanie do Sejmu o powołanie Prezesa NBP.** Sejm może odmówić powołania kandydata przedstawionego przez Prezydenta, ale nie jest władny powołać samodzielnie na tę funkcję żadnej innej osoby. Prezydent może natomiast ponawiać propozycję tej samej osoby, licząc na to, że Sejm w końcu będzie skłonny zaakceptować zgłoszoną przez niego kandydaturę. W konsekwencji może to jednak prowadzić do kryzysu banku centralnego oraz konfliktu na linii Prezydent-parlament, z którego, jak pokazuje dotychczasowa praktyka ustrojowa (*casus* L. Wałęsy z 1992 r.), zwycięsko wychodzi głowa państwa.

4.2. Kompetencje Prezydenta wobec władzy wykonawczej

W tej grupie mieszczą się określone konstytucyjnie i ustawowo kompetencje Prezydenta RP w stosunku do Rady Ministrów i administracji rządowej.

- a) **Powolywanie Rady Ministrów** zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 154 i 155 Konstytucji oraz w wyniku konstruktywnego wotum nieufności, czyli w trybie, który jest przewidywany w art. 158 ustawy zasadniczej.
- b) **Odbieranie przysięgi od prezesa, wiceprezesów i członków Rady Ministrów.**
- c) **Dokonywanie zmian w składzie Rady Ministrów** na wniosek premiera lub wskutek udzielenia ministrowi wotum nieufności przez Sejm.
- d) **Przyjmowanie dymisji Rady Ministrów.** To uprawnienie Prezydenta ma zastosowanie w trzech przypadkach: 1) złożenia dymisji rządu na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Sejmu; 2) w wyniku udzielenia Radzie Ministrów wotum nieufności bądź nieudzielenia wotum zaufania – udział Prezydenta jest wówczas czysto formalny; 3) gdy premier składa dymisję Rady Ministrów w związku z rezygnacją ze stanowiska – Prezydent może jednak wtedy odmówić przyjęcia dymisji. Po przyjęciu dymisji Rady Ministrów Prezydent powierza jej dalsze sprawowanie obowiązków do czasu powołania nowego rządu.
- e) **Występowanie do Sejmu z wnioskiem o pociągnięcie do odpowiedzialności członków Rady Ministrów przed Trybunałem Stanu.**
- f) **Zwoływanie Rady Gabinetowej,** którą tworzy Rada Ministrów obradująca pod przewodnictwem Prezydenta RP. Zwołanie Rady Gabinetowej „w sprawach szczególnej wagi” jest samodzielną decyzją Prezydenta. Radzie nie przysługują kompetencje Rady Ministrów ani inne specjalne uprawnienia.

Posiedzenie Rady Gabinetowej pozwala zaś na wymianę stanowisk obu naczelnych organów władzy wykonawczej, a zwłaszcza umożliwiała Prezydentowi zwrócenie uwagi rządu na sprawy istotne z punktu widzenia głowy państwa.

- g) **Powołanie Prokuratora Generalnego** spośród kandydatów zgłoszonych, po jednym, przez Krajową Radę Sądownictwa i Krajową Radę Prokuratury oraz na wniosek Prokuratora Generalnego powołanie Pierwszego Zastępcy Prokuratora Generalnego i pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego.
- h) **Zlecenie przeprowadzenia kontroli przez Najwyższą Izbę Kontroli.** Zakres uprawnień Prezydenta RP wobec władzy wykonawczej był przedmiotem rozstrzygnięcia przez Trybunał Konstytucyjny sporu kompetencyjnego. Postanowieniem z dnia 20 maja 2009 r. (Kpt 2/08) Trybunał odpowiedział na wniosek Prezesa Rady Ministrów dotyczący określenia centralnego konstytucyjnego organu państwa, który uprawniony jest do reprezentowania Rzeczypospolitej Polskiej w posiedzeniach Rady Europejskiej w celu prezentowania stanowiska państwa. Potwierdzone zostało prawo podjęcia decyzji przez Prezydenta o wzięciu udziału w szczytach Unii Europejskiej, o ile uzna to za celowe, a jednocześnie podkreślono, że to Rada Ministrów reprezentuje Polskę i przedstawia ustalone stanowisko. Trybunał wskazał, że każdorazowe uczestnictwo Prezydenta wymaga współpracy z rządem, którego celem ma być zapewnienie jednolitości działań Polski w stosunkach z Unią Europejską i jej organami. W tym względzie istotne wydaje się być stwierdzenie zawarte w uzasadnieniu, że udział Prezydenta w przedstawianiu stanowiska Rzeczypospolitej Polskiej nie może prowadzić do zmniejszenia jego wewnętrznej koherencji, do odejścia od treści ustalonych przez Radę Ministrów, jak również nie może wykroczyć poza granice uzgodnień dokonanych na podstawie art. 133 ust. 3 Konstytucji.

4.3. Kompetencje Prezydenta wobec władzy sądowniczej

Określone uprawnienia w zakresie władzy sądowniczej zalicza się we współczesnych systemach ustrojowych do grupy tradycyjnych kompetencji głowy państwa. Posiada je także Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

- a) **Powolywanie sędziów.** Zgodnie z art. 179 Konstytucji RP, sędziowie są powoływani przez Prezydenta na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa. Prezydent może nie zaakceptować kandydatury Krajowej Rady Sądownictwa (*casus* L. Kaczyńskiego z lat 2005–2008), ale nie może powołać na stanowisko sędziego osoby nieprzedstawionej mu w ramach wniosku tej Rady. Próba zobligowania Prezydenta do powołania przedstawionych kandydatów (w termi-

nie 1 miesiąca) została uznana przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodną z Konstytucją (por. wyrok TK z dnia 5.06.2012, sygn. akt K 18/09).

b) Przyjmowanie ślubowania od nowo powołanych sędziów.

c) Powoływanie Pierwszego Prezesa oraz prezesów Sądu Najwyższego. Prezesa Sądu Najwyższego Prezydent RP powołuje spośród kandydatów przedstawionych mu przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego, zaś prezesów Sądu Najwyższego spośród sędziów tego Sądu.

d) Powoływanie prezesa i wiceprezesów Naczelnego Sądu Administracyjnego. Prezesa NSA Prezydent powołuje spośród kandydatów przedstawionych mu przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów NSA, a wiceprezesów NSA powołuje spośród sędziów NSA na wniosek prezesa NSA, złożony za zgodą Zgromadzenia Ogólnego Sędziów NSA.

e) Powoływanie Prezesa i wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego spośród kandydatów przedstawionych przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

f) Powoływanie jednego członka Krajowej Rady Sądownictwa.

4.4. Kompetencje Prezydenta związane z reprezentowaniem państwa w stosunkach międzynarodowych

Kompetencje związane z reprezentowaniem państwa w stosunkach międzynarodowych są tradycyjnie uznawane za jedno z najistotniejszych uprawnień głowy państwa. Taki rodzaj kompetencji przysługuje również Prezydentowi RP. Art. 133 ust. 3 Konstytucji mówi o współdziałaniu Prezydenta RP w zakresie polityki zagranicznej z Prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem. Oznacza to, że obowiązek współpracy w tej dziedzinie został nałożony na wszystkie wymienione podmioty. To wprawdzie Rada Ministrów prowadzi politykę zagraniczną państwa (art. 146 ust. 1), ale przed podjęciem merytorycznych decyzji w tej dziedzinie zobligowana jest do współdziałania z głową państwa.

a) Uprawnienie do ratyfikacji i wypowiedania umów międzynarodowych.

Prezydent w imieniu RP wyraża ostateczną zgodę na związanie się umową międzynarodową i wypowiedzenie umowy międzynarodowej. O ratyfikacji i wypowiedzeniu umowy Prezydent zawiadamia Sejm i Senat. W przypadku umów określonych w art. 89 ust. 1 Konstytucji niezbędna jest uprzednia zgoda parlamentu na ich ratyfikację i wypowiedzenie. Umowy z art. 90 ust. 1 wymagają natomiast zgody wyrażonej w referendum ogólnokrajowym lub ustawie przyjętej przez parlament w szczególnym trybie. O zamiarze przedłożenia do ratyfikacji pozostałych umów Prezes Rady Ministrów zawiadamia

Sejm. Prezydent posiada prawo kontroli umów międzynarodowych, zarówno w aspekcie prawnym, jak i politycznym. W aspekcie prawnym Prezydent RP posiada prawo zaskarżenia umowy do Trybunału Konstytucyjnego. Prawo to wydaje się być jednak ograniczone jedynie do umów niewymagających uprzedniej zgody ustawowej, bowiem wobec umów międzynarodowych poprzedzonych odpowiednią ustawą Prezydent wyczerpuje możliwość zaskarżenia poprzez podpisanie tejże ustawy. Kontrowersyjna wydaje się też możliwość odmowy podpisania umowy międzynarodowej, na której ratyfikację zgodę wyraził Naród w ogólnokrajowym referendum. Kontrolę w aspekcie politycznym należy rozpatrywać w kontekście umów ratyfikowanych bez wymaganej zgody parlamentu. Prezydent ma w tym przypadku prawo oceny potrzeby zawarcia danej umowy z punktu widzenia strzeżonych przez Prezydenta wartości i w razie konieczności może odmówić ratyfikacji, nawet wbrew wnioskowi Rady Ministrów. Z powyższym wiąże się jednocześnie uprawnienie Prezydenta RP do zarządzenia ogłoszenia umowy międzynarodowej w Dzienniku Ustaw.

- b) **Prawo mianowania i odwoływania pełnomocnych przedstawicieli Rzeczypospolitej Polskiej w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych.**
- c) **Przyjmowanie listów uwierzytelniających i odwołujących od przedstawicieli dyplomatycznych innych państw i organizacji międzynarodowych.**
- d) **Wyrażenie zgody na powołanie przez ministra spraw zagranicznych konsulów, wystawienie im na wniosek ministra listów komisyjnych oraz udzielenie *exequatur* konsulom państw obcych.**

4.5. Kompetencje Prezydenta związane z obronnością i bezpieczeństwem państwa

Podobnie jak kompetencje w zakresie reprezentowania państwa w stosunkach z innymi państwami, także kompetencje związane z obronnością i bezpieczeństwem państwa zalicza się do tradycyjnych uprawnień głowy państwa. Kompetencje Prezydenta RP w tym zakresie wynikają przede wszystkim z postanowień obowiązującej konstytucji.

- a) **Proklamowanie stanu wojny.** Przepis art. 116 ust. 2 Konstytucji przewiduje, że Prezydent RP postanawia o stanie wojny jedynie wtedy, gdy Sejm nie może się zebrać na posiedzenie. Jest to więc uprawnienie głowy państwa o charakterze zastępczym, bowiem o stanie wojny zasadniczo decyduje Sejm – w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy

z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.

- b) **Wprowadzanie stanu wojennego i stanu wyjątkowego.** Decyzje o wprowadzeniu obu stanów nadzwyczajnych podejmowane są przez Prezydenta RP w drodze rozporządzenia oraz na wniosek Rady Ministrów. W ciągu 48 godzin od wydania odpowiedniego rozporządzenia Prezydent RP musi przedstawić je Sejmowi, który po niezwłocznym rozpatrzeniu może bezwzględną większością głosów w obecności połowy ustawowej liczby posłów uchylić decyzję Prezydenta.
- c) **Zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi.** Jest to zwierzchnictwo w dużej mierze symboliczne, sprawowane przez osobę, która państwo reprezentuje. Nie możemy wyprowadzać z niego żadnych dodatkowych kompetencji władczych, związanych np. z możliwością wydawania rozkazów jednostkom bojowym. Jest to zwierzchnictwo cywilne i apolityczne. W czasie pokoju Prezydent sprawuje zwierzchnictwo nad armią za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej, a w czasie wojny na wniosek premiera mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych. Należy w tym miejscu przypomnieć, iż zgodnie z art. 146 ust. 4 pkt 11 Konstytucji ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju sprawuje Rada Ministrów. Prezydent ma prawo uczestniczyć w odprawach kierowniczej kadry Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych. Pochodną zwierzchnictwa Prezydenta RP nad siłami zbrojnymi są określone uprawnienia głowy państwa w zakresie nadawania stopni wojskowych oraz powoływanie na określone funkcje w Siłach Zbrojnych.
- d) **Mianowanie na określone stopnie wojskowe i obsada niektórych funkcji w Siłach Zbrojnych.** Prezydent RP na wniosek Ministra Obrony Narodowej mianuje na pierwszy stopień oficerski, podporucznika, stopnie generałów i admirałów oraz na stopień Marszałka Polski. Do jego uprawnień należy także mianowanie i odwoływanie Szefa Sztabu Generalnego oraz dowódców poszczególnych rodzajów Sił Zbrojnych.
- e) **Nadawanie sztandarów jednostkom wojskowym.**
- f) **Zarządzanie na wniosek premiera powszechnej lub częściowej mobilizacji i użycia Sił Zbrojnych do obrony państwa.** W grę wchodzi tu również postanowienie Prezydenta RP o użyciu wojsk polskich poza granicami kraju w celu udziału w konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa lub państw sojuszniczych, misji pokojowej bądź akcji zapobieżenia aktom terrorku.
- g) **Zatwierdzanie na wniosek Prezesa Rady Ministrów strategii bezpieczeństwa narodowego,** wydawanie Polityczno-Strategicznej Dyrektywy Obron-

nej RP i innych dokumentów wykonawczych do strategii oraz postanowienie i zmiana stanu gotowości obronnej państwa.

- h) **Powolywanie Rady Bezpieczeństwa Narodowego.** Rada ta jest konstytucyjnym organem doradczym Prezydenta w zakresie zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Powołanie Rady Bezpieczeństwa Narodowego, mimo jej jedynie doradczego charakteru, jest obowiązkiem Prezydenta.

4.6. Inne kompetencje

Konstytucja oraz akty ustawodawcze przyznają Prezydentowi RP jeszcze inne, istotnie zróżnicowane, kompetencje.

- a) **Nadawanie obywatelstwa polskiego** i wyrażanie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego. Cechą charakterystyczną tego uprawnienia jest jego czysto indywidualny oraz konkretny charakter (podobnie jak prawo łaski). Realizując te uprawnienia, Prezydent RP występuje w imieniu całego państwa wobec konkretnych osób fizycznych, zarówno wobec obywateli polskich (prawo łaski), obcokrajowców, jak i bezpaństwowców. Jest to najczęściej spowodowane zwróceniem się w swojej sprawie do Prezydenta zainteresowanej osoby z prośbą o wydanie indywidualnego aktu. Postanowienie Prezydenta o utracie obywatelstwa może zostać podjęte wyłącznie na wniosek zainteresowanego, gdyż zgodnie z art. 34 ust. 2 Konstytucji, obywatel polski nie może utracić obywatelstwa polskiego, chyba że sam się go zrzeknie. Z drugiej strony, przyznanie Prezydentowi prawa podjęcia decyzji w tej kwestii oznacza, iż obywatel nie może zrzec się obywatelstwa samym tylko oświadczeniem woli.
- b) **Stosowanie prawa łaski.** Wspomniane, indywidualny charakter mają także sprawy stosowania przez Prezydenta prawa łaski. Przyznanie prawa ułaskawienia przez głowę państwa osób skazanych wyrokami sądów za popełnione przestępstwa ma długą tradycję w historii państwowości bez względu na obowiązujący ustrój. Jest aktem miłosierdzia wydanym w celu uchylecia bądź zmniejszenia kary nałożonej przez państwo (które sądy reprezentują). Może polegać również na ułaskawieniu tych osób, na których wyrok został już wcześniej wykonany. W państwach demokratycznych tradycyjnie już prawo łaski wchodzi w zakres uprawnień prezydenckich. Sam akt łaski jest jednak wkroczeniem w sferę władzy sądowniczej, stąd niekiedy zaklasyfikowanie prawa łaski do kompetencji prezydenckich wobec trzeciej władzy. Jednakże większość łączy je nie z władzą sądowniczą, a z Prezydentem, jako organem będącym gwarantem praw i wolności człowieka i obywatela. Prezydent może zastosować prawo łaski w każdej indywidualnie określonej spr-

wie. Prawo to polega na możliwości darowania lub złagodzenia wszystkich prawomocnie orzeczonych kar, czyli także kar skarbowych, dyscyplinarnych czy administracyjnych. Postępowanie o ułaskawienie może być wszczęte na wniosek skazanego, jego przedstawiciela oraz najbliższej rodziny lub z urzędu na wniosek Prokuratora Generalnego (samodzielny lub sporządzony na żądanie Prezydenta). Prezydent RP, stosując prawo łaski, może określić warunki, których ułaskawiony nie może naruszyć w czasie próby. Ograniczeniem podmiotowym jest natomiast art. 139 ust. 2 Konstytucji, zakazujący ułaskawienia osób skazanych przez Trybunał Stanu. Ułaskawiony nie może odmówić skorzystania z aktu łaski.

- c) **Powolywanie trzech członków Rady Polityki Pieniężnej i dwóch członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.**
- d) **Nadawanie tytułów naukowych profesorów szkół wyższych.** Kompetencje Prezydenta RP w tym zakresie określone zostały w przepisach ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.).
- e) **Nadawanie orderów i odznaczeń.** Prezydent nadaje ordery z własnej inicjatywy lub na wniosek Prezesa Rady Ministrów oraz kapituł orderów, a ordery wojenne na wniosek Ministra Obrony Narodowej. Prezydent z tytułu swego wyboru zostaje kawalerem Orderu Orła Białego i Orderu Odrodzenia Polski I klasy, stając się jednocześnie Wielkim Mistrzem Kapituł tych orderów. Odznaczenia Prezydent nadaje z własnej inicjatywy bądź na wniosek Prezesa RM, ministrów, kierowników urzędów centralnych lub wojewodów. Uprawnienie to ma charakter dyskrecjonalny. Prezydent może odmówić nadania orderu lub odznaczenia bez podania uzasadnienia.
- f) **Pozbawianie orderów i odznaczeń.** Prezydent RP może również podjąć decyzję o pozbawieniu orderów i odznaczeń, jeżeli ich nadanie nastąpiło na skutek wprowadzenia w błąd lub odznaczony dopuścił się czynu niegodnego kawalera danego orderu lub odznaczenia. Prezydent podejmuje decyzję samodzielnie lub z inicjatywy podmiotów uprawnionych do wnioskowania o nadanie danego orderu lub odznaczenia, a w przypadku orderów – po zasięgnięciu opinii odpowiedniej kapituły.
- g) **Wyrażanie zgody na przyjmowanie przez obywateli polskich orderów i odznaczeń państw obcych.**
- h) **Zarządzanie opuszczenia flagi państwowej.** Decyzje w tym zakresie podejmowane są przez Prezydenta RP na znak żałoby narodowej, zaś ich podstawę stanowią przepisy ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. *o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. Nr 7, poz. 18 z późn. zm.).

5. Prawne formy działania

Prezydent, korzystając ze swoich konstytucyjnych i ustawowych kompetencji, wydaje akty urzędowe (art. 144 Konstytucji). Są to wszystkie możliwe formy decyzji i działań urzędowych prezydenta, w tym enumeratywnie wyliczone **akty prawne** wydawane przez Prezydenta RP. Należą do nich:

- a) **rozporządzenia z mocą ustawy** wydawane w czasie stanu wojennego na wniosek Rady Ministrów w sytuacji, gdy Sejm nie może zebrać się na posiedzenie. Akty te muszą być zatwierdzone przez Sejm na najbliższym posiedzeniu. Prezydenckie rozporządzenia z mocą ustawy są wydawane na podstawie generalnego upoważnienia konstytucyjnego. Należą one do katalogu źródeł prawa powszechnie obowiązującego i mają ograniczony zakres przedmiotowy (art. 228 ust. 3–5 Konstytucji);
- b) **rozporządzenia zwykłe (wykonawcze)**. Mogą być one wydawane przez Prezydenta RP wyłącznie na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania;
- c) **zarządzenia**. Wiążą one jednostki organizacyjne podlegające Prezydentowi RP i nie mogą stanowić podstawy jakichkolwiek decyzji odnoszących się do podmiotów spoza tych jednostek, a w szczególności wobec obywateli oraz osób prawnych. Zarządzenia wydawane są na podstawie ustawy, jednak bez konieczności szczegółowego upoważnienia Prezydenta do ich wydania.
- d) **postanowienia**. Posiadają one charakter aktów konkretno-indywidualnych, a wydawane są w zakresie pozostałych uprawnień Prezydenta RP w oparciu o normę ustanawiającą daną kompetencję. Nie mają one charakteru decyzji administracyjnej i nie podlegają zaskarżeniu.

Poza aktami prawnymi Prezydent RP wydaje szereg aktów urzędowych na mocy swoich konstytucyjnych lub ustawowych uprawnień, m.in. zarządza wybory parlamentarne, zwołuje pierwsze posiedzenia Sejmu i Senatu, powołuje i odwołuje przewidziane prawem organy, korzysta z prawa inicjatywy ustawodawczej, stosuje prawo weta, ratyfikuje umowy międzynarodowe, stosuje prawo łaski, nadaje obywatelstwo polskie itd.

Artykuł 144 ust. 2 Konstytucji wprowadza **obowiązek kontrasygnaty aktów urzędowych Prezydenta RP**. Pod pojęciem kontrasygnaty rozumiemy konstytucyjny wymóg podpisania aktu urzędowego głowy państwa przez premiera lub ministra, którzy biorą przez to na siebie odpowiedzialność polityczną i prawną za treść danego aktu.

Kontrasygnata, rozumiana jako „współpodpisanie”, może dotyczyć jedynie aktu urzędowego w formie pisemnej. Wymóg uzyskania kontrasygnaty jest wyraź-

nie określoną zasadą, a więc odnosi się do wszelkich aktów urzędowych Prezydenta RP wydawanych na podstawie konstytucji oraz ustaw zwykłych, za wyjątkiem tych, które zostały jednoznacznie z obowiązku kontrasygnaty wyłączone. W Polsce kontrasygnata jest udzielana **wyłącznie przez premiera**, na co wskazuje przepis art. 144 ust. 2 Konstytucji.

Poza aktami kontrasygnowanymi Prezydent RP posiada prawo do wydawania aktów niewymagających podpisu premiera, zwanych prerogatywami lub aktami osobistymi, znanych w Polsce już od czasu Konstytucji kwietniowej. Za akty te nie ponosi odpowiedzialności politycznej ani Prezydent, ani też – wobec braku współpodpisującego – żadna inna osoba.

Katalog prezydenckich prerogatyw zawiera art. 144 ust. 3 Konstytucji, wskazując łącznie aż trzydzieści uprawnień niewymagających kontrasygnaty. Należą do nich: zarządzanie wyborów do Sejmu i Senatu; zwoływanie pierwszego posiedzenia izb parlamentu; skracanie kadencji Sejmu (i Senatu) w przypadkach określonych w konstytucji; inicjatywa ustawodawcza; podpisanie i odmowa (weto) podpisania ustaw; zarządzanie ogłoszenia ustaw i umów międzynarodowych w Dzienniku Ustaw RP; zwracanie się z orędyem do Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego; zarządzanie referendum ogólnokrajowego; skierowanie wniosku do Trybunału Konstytucyjnego o uprzednią bądź następczą kontrolę konstytucyjności; desygnowanie i powoływanie Prezesa Rady Ministrów; przyjmowanie dymisji rządu i powierzanie mu tymczasowego pełnienia obowiązków; odwołanie ministra po udzieleniu mu przez Sejm wotum nieufności; skierowanie wniosku o pociągnięcie do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu; powoływanie sędziów oraz Pierwszego Prezesa i Prezesów SN, Prezesa i wiceprezesów NSA, Prezesa i Wiceprezesa TK; przedstawienie kandydatury Prezesa NBP; powoływanie członków RPP i KRRiTV; zwoływanie Rady Gabinetowej; powoływanie członków RBN; powołanie Szefa Kancelarii Prezydenta; nadawanie obywatelstwa i wyrażanie zgody na jego zrzeczenie się; nadawanie orderów i odznaczeń; stosowanie prawa łaski i podjęcie decyzji o zrzeczeniu się urzędu.

Ponadto do uprawnień osobistych Prezydenta należałoby zaliczyć wszelkie uprawnienia bezpośrednio powiązane z powyższymi prerogatywami, jak np. wycofanie wniosku złożonego do Trybunału Konstytucyjnego, wycofanie weta ustawodawczego, odmowa powołania Prezesa Rady Ministrów wcześniej desygnowanego przez Prezydenta RP czy też odmowa przyjęcia dymisji premiera.

Porównanie zakresu aktów podlegających kontrasygnacie z zakresem aktów zwolnionych z tego obowiązku jest ważnym argumentem w ustaleniu rzeczywistej ustrojowo-politycznej pozycji głowy państwa. Regulacja tej instytucji w znacznej mierze determinuje stosunki na linii Prezydent – rząd, jak również wpływa na pozycję innych organów władzy państwowej. Jest ona z jednej strony niejako odbiciem

konstytucyjnego mechanizmu sprawowania władzy założonego przez ustrojodawcę, z drugiej – pierwotnym wyznacznikiem pozycji ustrojowej Prezydenta zakładającym: nieodpowiedzialność parlamentarną i niezaangażowanie polityczne Prezydenta, przejście odpowiedzialności za kontrasygnowany akt przez premiera i (bądź) ministrów, uzależnienie skuteczności prawnej aktu Prezydenta RP od udziału czynnika rządowego, a często też wydanie aktu w wyniku przedłożenia rządowego, co oznaczałoby wręcz bierną postawę Prezydenta.

Wśród konstytucyjnych, prezydenckich **aktów kontrasygnowanych** można wymienić: powoływanie i odbieranie przysięgi członków Rady Ministrów oraz dokonywanie zmian w jej składzie na wniosek premiera; ratyfikowanie i wypowiedzanie umów międzynarodowych; mianowanie i odwoływanie pełnomocnych przedstawicieli Rzeczypospolitej Polskiej w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych oraz przyjmowanie listów uwierzytelniających i odwołujących od przedstawicieli dyplomatycznych innych państw i organizacji międzynarodowych; nominacje jako zwierzchnika Sił Zbrojnych oraz zarządzanie mobilizacji i użycia Sił Zbrojnych; wprowadzenie stanu wojennego i stanu wyjątkowego; postanowienie (zastępczo) o stanie wojny oraz wydawanie rozporządzeń zwykłych i rozporządzeń z mocą ustawy. Jako że zasadą jest kontrasygnowanie aktów Prezydenta, to wszystkie akty głowy państwa wydawane na podstawie ustaw zwykłych, a niewymienione jako prerogatywy w konstytucji wymagają kontrasygnaty ze strony premiera.

6. Zasady odpowiedzialności głowy państwa

Prezydent RP w razie naruszenia konstytucji lub ustawy może zostać pociągnięty do odpowiedzialności konstytucyjnej (art. 145 ust. 1). Prezydent **nie ponosi** natomiast **odpowiedzialności politycznej**, czyli odpowiedzialności za podejmowane kierunki działań politycznych oraz osiągnięte rezultaty tych działań, którą w Polsce ponosi np. Rada Ministrów. Tradycyjnie przez odpowiedzialność polityczną rozumiemy obowiązek ustąpienia z urzędu osoby pełniącej funkcje publiczne, spoczywający na niej w przypadku utraty zaufania osób bądź organów, przed którymi odpowiada. O ile jest to instytucja często spotykana w przypadku rządu lub poszczególnych ministrów, to brak sformalizowanej odpowiedzialności politycznej głowy państwa jest cechą charakterystyczną zarówno parlamentarnego, jak i prezydenckiego systemu rządów. Nie oznacza to jeszcze całkowitego braku możliwości oceny politycznej działalności Prezydenta, pozostaje bowiem tzw. odpowiedzialność pośrednia (*quasi-polityczna*), ponoszona bądź już po zakończeniu kadencji urzędującego Prezydenta, bądź też jeszcze w trakcie jej trwania. Przykładem pierwszej z powyższych ocen jest sytuacja, w której głowa państwa ubiega się o reelekcję. Wobec negatywnej opinii społeczeństwa o wcześniejszej polityce Prezydenta sankcją bę-

dzie odmowa poparcia w kolejnych wyborach (oczywiście w przypadku, gdy urzędujący Prezydent ma taką możliwość i wyrazi chęć kandydowania).

Także w trakcie trwającej jeszcze kadencji możliwe jest dokonywanie pośrednich ocen działalności politycznej Prezydenta zarówno przez obywateli, jak też przez parlament. Taką ewentualność dają terminowe lub przedterminowe wybory do Sejmu i Senatu, gdzie wyborcy mogą oddać głosy za ugrupowaniem, z którego wywodzi się czy też, które popiera aktualnie urzędujący Prezydent. Wiąże się to w każdym wypadku ze wzmożeniem aktywności aparatu Prezydenta z jednej strony i niekiedy oparciem kampanii wyborczej tych ugrupowań o osobę Prezydenta z drugiej. Podobnie rzecz ma się z referendum, gdzie naród może wybrać opcję lansowaną przez Prezydenta bądź ją odrzucić, wyrażając w ten sposób swoją dezaprobatę wobec szefa państwa.

Odpowiedzialność konstytucyjna to odpowiedzialność ponoszona za naruszenie prawa, realizowana z inicjatywy parlamentu przez organ władzy sądowniczej. Prezydent RP ponosi odpowiedzialność za czyny, którymi w zakresie swojego urzędowania lub w związku z zajmowanym urzędem naruszył konstytucję (delikt konstytucyjny) lub inną ustawę (art. 3 ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o *Trybunale Stanu*), a także za popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (odpowiedzialność karna).

Prawo postawienia Prezydenta RP w stan oskarżenia przysługuje wyłącznie członkom Zgromadzenia Narodowego. Wstępny wniosek na ręce Marszałka Sejmu może złożyć grupa co najmniej 140 parlamentarzystów. Wniosek zawierający określenie zarzutów i uzasadnienie przekazywany jest następnie do sejmowej Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej, która po przeprowadzeniu postępowania przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu niewiążący wniosek o postawienie Prezydenta w stan oskarżenia lub o umorzenie postępowania. Postawienie Prezydenta w stan oskarżenia następuje w drodze uchwały podjętej większością co najmniej 2/3 głosów ustawowej liczby członków Zgromadzenia Narodowego. Podjęcie uchwały będącej aktem oskarżenia powoduje zawieszenie sprawowania urzędu przez Prezydenta, a jego obowiązki przejmuje Marszałek Sejmu.

Trybunał Stanu w przypadku stwierdzenia zawinionego naruszenia konstytucji, ustaw albo popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego przez Prezydenta, postanawia o złożeniu go z urzędu oraz orzeka inne przewidziane kary. Należy podkreślić, że w okresie sprawowania urzędu przez Prezydenta zawieszeniu ulega bieg przedawnienia karalności przestępstw, za które osoba sprawująca ten urząd nie została postawiona w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu.

Konstytucja nic nie mówi o **odpowiedzialności cywilnej** Prezydenta. Dotyczy ona ogólnie takich sytuacji, jak odpowiedzialność odszkodowawcza, przywrócenie naruszonego prawa czy innych naruszeń norm prawa cywilnego. Odpowiedzialność

za działania lub brak działania organów państwowych przenoszona jest na państwo. Przykładem może być szkoda powstała wskutek zdarzenia, za które odpowiedzialność ponosi Prezydent (działanie lub jego brak). Szkoda taka winna być naprawiana na koszt budżetu państwa, a dokładnie ze środków budżetowych przewidzianych na utrzymanie szefa państwa. Jednakże w doktrynie polskiego prawa konstytucyjnego podkreśla się, że wątpliwa jest dopuszczalność dochodzenia od urzędującego Prezydenta RP (czy też byłego Prezydenta) roszczeń odszkodowawczych na tle działań wynikających ze sprawowania przez niego urzędu.

Z drugiej strony istnieje jednak problem dochodzenia swoich praw przez Prezydenta RP. W tym wypadku ogólnie przyjętym jest fakt możliwości wszczęcia przez Prezydenta postępowania cywilnego w takich sytuacjach, z tym że występuje on wówczas nie jako głowa państwa, ale jako osoba prywatna. Ewentualne postępowanie cywilne toczyłoby się przed sądem powszechnym, niedopuszczalne jest bowiem powództwo cywilne w postępowaniu przed Trybunałem Stanu.

Trybunał Stanu jest zatem jedynym organem zdolnym do pociągnięcia Prezydenta do odpowiedzialności. W sposób zupełny wyłączona jest w tym przypadku kognicja sądów powszechnych. Natomiast wymóg podjęcia przez Zgromadzenie Narodowe uchwały o postawieniu Prezydenta w stan oskarżenia pozwala stwierdzić istnienie przysługującego Prezydentowi immunitetu formalnego (a także całkowitego, wzruszalnego i nietrwalego). Prezydent w Konstytucji z 1997 r. nie posiada natomiast przynależnego parlamentarzystom immunitetu materialnego ani formalnych gwarancji nietykalności, co może być traktowane jako pewne niedociągnięcie, istniejące już w postanowieniach Małej konstytucji z 1992 roku.

7. Aparat pomocniczy Prezydenta

Rolę aparatu pomocniczego głowy państwa w Polsce spełnia **Kancelaria Prezydenta RP**, będąca organem konstytucyjnym państwa. Prezydent w ramach przyznanych mu prerogatyw nadaje jej statut oraz powołuje i odwołuje Szefa Kancelarii (art. 143 i art. 144 ust. 3 pkt 28 Konstytucji). Obecny statut został nadany zarządzeniem z dnia 28 marca 2006 r. (nie jest publikowany). Szef Kancelarii, stojący na jej czele, wydaje zarządzenia, decyzje i polecenia, drogą których m.in. powołuje członków zespołów do wykonywania określonych zadań.

W skład Kancelarii Prezydenta RP wchodzi ponadto: zastępca Szefa Kancelarii, powoływany przez Szefa Kancelarii za zgodą Prezydenta, Szef Gabinetu Prezydenta oraz sekretarze i podsekretarze stanu. Ci ostatni kierują pracami Kancelarii w zakresie odpowiadającym kompetencjom Prezydenta, a powierzonym im, za zgodą Prezydenta, przez Szefa Kancelarii. Na obecną strukturę Kancelarii składa się szereg jednostek organizacyjnych, kierowanych przez dyrektorów w postaci zespo-

łów i biur, m.in. Gabinet Prezydenta, Gabinet Szefa Kancelarii, Zespół Analiz Bieżących, Biuro Prawa i Ustroju, Biuro Kadr i Odznaczeń, Biuro Spraw Zagranicznych, Biuro Doradców, Ekspertyz i Opinii, Biuro Prasowe, Biuro Listów i Opinii Obywatelskich, Biuro Finansowe czy Biuro Administracyjne. Ponadto Gabinet Prezydenta tworzą obecnie trzy dodatkowe zespoły: Sekretariatu Prezydenta, Protokołarny Prezydenta oraz Obsługi Organizacyjnej Prezydenta.

Do zadań Kancelarii należy wykonywanie zadań wynikających z kompetencji Prezydenta oraz obsługa merytoryczna, organizacyjna, prawna i techniczna Prezydenta, Szefa Kancelarii, sekretarzy i podsekretarzy stanu, a także obsługa administracyjno-organizacyjna Krajowej Rady Sądownictwa, Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, Wspólnej Komisji Orzekającej w Sprawach o Narużenie Dyscypliny Finansów Publicznych i Rzecznika Finansów Publicznych oraz Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Biura Bezpieczeństwa Narodowego.

8. Uposażenie byłego Prezydenta RP

Dopiero po upływie siedmiu lat od przywrócenia urzędu Prezydenta RP parlament po wielu sporach uchwalił ustawę z dnia 30 maja 1996 r. *o uposażeniu byłego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. Nr 75, poz. 356 z późn. zm.). Do tego czasu byłym prezydentom przysługiwała jedynie trzymiesięczna odprawa oraz do końca życia prawo korzystania z ochrony Biura Ochrony Rządu, rządowej kliniki i służbowego samochodu. Ustawa z 1996 r. objęła wszystkich byłych Prezydentów RP od 1989 r., a także w ramach wyjątku ostatniego Prezydenta RP na Uchodźstwie – Ryszarda Kaczorowskiego. Uprawnienia gwarantowane ustawą przysługują Prezydentowi po zakończeniu kadencji lub przed jej końcem w przypadku opróżnienia urzędu na skutek zrzeczenia się lub uznania przez Zgromadzenie Narodowe trwałej niezdolności do sprawowania urzędu ze względu na stan zdrowia.

Byłym prezydentom przysługuje **dożywotnie miesięczne uposażenie** w wysokości odpowiadającej 75% kwoty wynagrodzenia zasadniczego ustalonego dla urzędującego Prezydenta. W razie zbiegu prawa do uposażenia byłego prezydenta z wynagrodzeniem, uposażeniem lub dochodem z tytułu: wykonywania mandatu posła lub senatora, zajmowania kierowniczego stanowiska państwowego w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 31 lipca 1981 r. *o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, pozostawania w stosunku pracy lub w stałym stosunku zlecenia, prowadzenia działalności gospodarczej lub zbiegu prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej* – wypłaca się tylko jedno z nich wybrane przez byłego prezydenta.

Byłym prezydentom ustawa przyznaje też środki na prowadzenie biura (w wysokości i na zasadach określonych dla biura poselskiego), zapewnia prawo do ochro-

ny na terytorium RP oraz przyznaje byłym prezydentom i członkom ich rodzin prawo do korzystania z opieki zdrowotnej w ramach tzw. klinik rządowych.

Trybunał Stanu może orzec wobec Prezydenta RP skazanego za popełnienie deliktu konstytucyjnego lub przestępstwa karę dodatkową w postaci utraty wszystkich lub niektórych uprawnień przewidzianych w ustawie.

Podstawowa literatura

- R. Balicki, *Udział Prezydenta RP w postępowaniu ustawodawczym*, Wrocław 2001.
- B. Banaszak, *Kompetencje Prezydenta RP dotyczące orderów i odznaczeń*, „Przegląd Sejmowy” 2002, nr 4.
- A. Chorażewska, *Model prezydentury w praktyce politycznej po wejściu w życie Konstytucji z 1997 r.*, Warszawa 2008.
- J. Ciapała, *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997)*, Warszawa 1999.
- M. Dobrowolski, *Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP a Radę Ministrów*, Warszawa 2012.
- D. Dudek, *Autorytet Prezydenta a Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 2013.
- B. Dziemidok-Olszewska, *Instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2003.
- B. Dziemidok-Olszewska, *Odpowiedzialność głowy państwa i rządu we współczesnych państwach europejskich*, Lublin 2012.
- A. Frankiewicz, *Kontrasygnata aktów urzędowych Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, Kraków 2004.
- S. Gebethner, *Wybory na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz do ustawy o wyborze Prezydenta RP*, Warszawa 2000.
- D. Górecki, *Pozycja ustrojowo-prawna Prezydenta Rzeczypospolitej i rządu w ustawie konstytucyjnej z 23 kwietnia 1935*, Łódź 1995.
- R. Grajcar, M. Migalski (red.), *Prezydent w Polsce po 1989 roku. Studium politologiczne*, Warszawa 2006.
- S. Grabowska, *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*, Toruń 2012.
- S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, Warszawa 2007.
- K. Grzybowski, *Moderator Imperii*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1963, nr 2.
- M. Grzybowski, *Rola ustrojowa Prezydenta RP w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 7.
- K. Kozłowski, *Prawo łaski Prezydenta RP. Historia, regulacja, praktyka*, Warszawa 2013.

- A. Ławniczak, *Monarchiczne i republikańskie głowy państwa w Europie*, Wrocław 2011.
- R. Mojak, *Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989–1992*, Warszawa 1994.
- T. Mołdawa, J. Szymanek (red.), *Instytucja prezydenta. Zagadnienia teorii i praktyki na tle doświadczeń polskich oraz wybranych państw obcych*, Warszawa 2010.
- J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2000.
- A. Rakowska, *Kontrasygnata aktów głowy państwa w wybranych państwach europejskich*, Toruń 2009.
- P. Sarnecki, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz do przepisów*, Kraków 2000.
- T. Słomka, *Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze*, Warszawa 2005.
- J. Szymanek, *Arbitraż polityczny głowy państwa*, Warszawa 2009.
- A. Więckowska, *Weto Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w praktyce politycznej po wejściu w życie nowej konstytucji*, „Przegląd Sejmowy” 2003, nr 6.
- A. Więckowska, *Wykonywanie inicjatywy ustawodawczej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej po wejściu w życie Konstytucji z 1997 roku*, „Przegląd Sejmowy” 2004, nr 4.
- Z. Witkowski, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (1921–1935)*, Warszawa 1987.